

A fordítás és tolmácsolás mint interkulturális dialógus

konferencia programja
Veszprém, 2025. március 19.
Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont
M. épület, Kováts-terem
Veszprém, Wartha Vince utca 1.

- 9:55 – 10:00** **Megnyitó:** *Tóth József Péter*, intézetigazgató
- 10:00 – 11:00** **Plenáris előadás**
Nádasdy Ádám: Nyers vagy modern, formális vagy dinamikus?
- 11:00 – 11:15** **Szünet**
- 11:15 – 12:15** **Délelőtti szekció 1. – Mesterséges intelligencia a fordításban**
Szekcióvezető: *Zsigmond Anikó*
Rauzs Orsolya (SZTE Germanisztikai Intézet):
Fehler in Übersetzungen aus dem Ungarischen ins Deutsche mit DeepL und ChatGPT
- Tóth József Péter* (PE Germanisztikai és Fordítástudományi Intézet):
MI és fordítás: hogyan teljesít a mesterséges intelligencia a magyar-német nyelvpárban?
- V. Szabó László* (PE Germanisztikai és Fordítástudományi Intézet):
Műfordítás és Google Translate. Egy Ferjencsik-fordítás tanulságai
- 12:15 – 12:45** **Szünet**
- 12:45 – 13:30** **Plenáris előadás**
Fazekas Sándor: A Szonettek szerkezete. A Shakespeare-szonettfordítás készülő második kiadása.
- 13:30 – 13:45** **Szünet**

13:45 – 14:45 Délutáni szekció 1. – Tolmácsolástudomány

Szekcióvezető: Szele Bálint

M. Rasoul Tayebi (DE):

An Unavoidable Error or An Intentional Strategy? Simultaneous Interpreters' Awareness of Omission

Marádi Krisztina (DE Mediterrán Intézet):

Tolmácsolás menekültügyi eljárásban

Behon-Görözdi Dóra (ELTE Nyelvtudományi Doktori Iskola):

Tolmácmegbízások nemzetközi nagyvállalati munkakörnyezetben a nemzeti kultúra és a vállalati kultúra kontextusában – tolmácsinterjúk tükrében

14:45 – 15:00 Szünet

15:00 – 15:40 Délutáni szekció 2. – Fordítástudomány

Szekcióvezető: V. Szabó László

Gyimesi Alexandra (PE Germanisztikai és Fordítástudományi Intézet):

Rethinking Translation Assessment: The Potential of Comparative Judgment

Szele Bálint (PE Germanisztikai és Fordítástudományi Intézet):

Translation Assessment of Lőrinc Szabó's *Twelfth Night*

Estélyi-Tala Nóra (PE Germanisztikai és Fordítástudományi Intézet):

Bridging Cognitive Science and Audiovisual Translation: Experimental Methods for Studying Irrealia

15:40 – 15.50 Zárzó: Tóth József Péter, intézetigazgató

Pannon Egyetem

Humántudományi Kar

Germanisztikai és Fordítástudományi Intézet

Absztraktok

Nádasdy Ádám

Nyers vagy modern, formális vagy dinamikus?

Néhány alapkérdést fogok körüljárni, amik a fordítói munka során mindannyiunkat érintenek. Mi a különbség a nyers és a prózai fordítás között? Mi a „felstilizálás” és a „lestilizálás”? Vajon a modernizálás szükségképpen „lestilizálás”? Hol helyezkedik el a fordító szabadsága a formális és a dinamikus (azaz funkcionális) pólusok között? Mihez kell/lehet/érdemes hűnek lenni, miben érdemes szabadon kezelni az eredetit és a fordítási hagyományt?

Régi szövegek fordításánál mi a fontos: korrajz vagy lélekrajz? Shakespeare történelmi darabjaiban 50-100 évvel ezelőtt a közönséget az érdekelte, mennyire más volt Shakespeare világa, az egész kor – ma meg az, hogy mennyire ugyanolyan volt, mint ma, hiszen az emberi lélek nem változik. Előadásomat példákkal illusztrálom a magam és mások magyar fordításaiból, Vörösmartytól Báthori Csabáig.

Fazekas Sándor

A Szonettek szerkezete. A Shakespeare-szonettfordítás készülő második kiadása.

Amikor 2023-ban megjelent a Szonettek általam készített új fordítása, még csak reménykedtem benne, hogy sikerül eljuttatnom az olvasókhöz. Ez mára már talán bizonyosan kijelenthető, hiszen már csak pár példány maradt az első kiadásból, és zajlik a második, javított verzió előkészítése. Nagy öröömre Nádasdy Ádám végigjavította a szöveget, így lehetőségem nyílik egy igazán erős javított kiadás elkészítésére. Előadásomban bemutatom a koncepciómat, a fordítás során szerzett tapasztalataim egy részét, majd pár példát is bemutatok az izgalmasabb javításokra. Zárásként pedig igyekszem arra a kérdésre válaszolni, amely már a munka megkezdése óta izgat: milyen szerkezet fedezhető fel a Szonettek gyűjteményében, és hogyan segít ennek megértésében a you-thou probléma?

Rauzs Orsolya

Fehler in Übersetzungen aus dem Ungarischen ins Deutsche mit DeepL und ChatGPT

In meinem Vortrag vergleiche ich zwei frei verfügbare Online-Programme, und zwar DeepL und ChatGPT, im Hinblick auf die Fehlertypen und die Fehleranzahl bei der Übersetzung von zwei ungarischen Texten ins Deutsche. Die zwei Texte sind einerseits ein Bericht über ein

spezifisch ungarisches Thema mit vielen Eigennamen, andererseits ein Auszug aus einem medizinischen Zeitschriftenartikel mit ungarischen und fremdsprachigen Fachbegriffen. Der statistische Vergleich zeigt, dass DeepL bei beiden Texten eine bessere Übersetzungsqualität aufweist.

Tóth József Péter

MI és fordítás: hogyan teljesít a mesterséges intelligencia a magyar-német nyelvpárban?

A mesterséges intelligencia alapú gépi fordítás az elmúlt években jelentős fejlődésen ment keresztül, különösen a neurális hálózatokon alapuló rendszerek térnyerésével. De mennyire megbízhatók ezek az eszközök a magyar-német nyelvpárban? Az előadásban bemutatom a gépi fordítás előnyeit és korlátait e két nyelv viszonylatában. Külön figyelmet fordítok a magyar és német nyelv közötti strukturális különbségekből fakadó kihívásokra, például a morfológiai és szintaktikai sajátosságokra, a szórendbeli eltérésekre, a kontextusértelmezésre és az idiomatikus kifejezések fordításának problémáira. Esettanulmányokon keresztül elemzem a legnépszerűbb MI-alapú fordítórendszerek (pl. Google Translate, DeepL) teljesítményét, összehasonlítva azok eredményeit humán fordításokkal. Az előadás kitér a gépi fordítás posztszerkesztésének szerepére, valamint arra, hogy a mesterséges intelligencia hogyan támogathatja a professzionális fordítók munkáját. A cél nem csupán a technológia korlátainak feltárása, hanem annak bemutatása is, hogyan lehet a gépi fordítást hatékony eszközként alkalmazni a mindennapi fordítói gyakorlatban, miközben az emberi szakértelem továbbra is kulcsszerepet játszik.

V. Szabó László

Műfordítás és Google Translate. Egy Ferjencsik-fordítás tanulságai

Egy olyan korban, amikor a világ egyre nagyobb hangsúlyt fektet a mesterséges intelligencia fejlesztésére, a (mű)fordítás is nagy kihívásokkal néz szembe. A fordítók számára komoly csábítás vagy késztetés lehet a Google Translate fordító program alkalmazása fordítói munkájuk gyorsabbá, hatékonyabbá tételére. Kérdés azonban, hogy e csábítás hová vezet, milyen minőségű fordítást eredményez, ahogy persze az is, hogy miként lehet e minőséget meghatározni, leírni. Az előadásban ezirányú (vegyes) tapasztalataimat szeretném megosztani egy friss műfordításom kapcsán. Ferjencsik Sámuel felvidéki teológus 1840-42 között keletkezett német nyelvű kéziratának magyar célnyelvű fordításáról van szó, melyhez megkíséreltem alkalmazni a Google Fordító programot – az előadásban utánajárok, hogy ez milyen előnyökkel, hátrányokkal járt, hol és mennyiben igényelt beavatkozást, mennyire segítette vagy éppen akadályozta a fordítói munkámat. Végül megpróbálom jellemezni a

Pannon Egyetem

Humántudományi Kar

Germanisztikai és Fordítástudományi Intézet

Google Fordító program hatékonyságát és hasznosságát (vagy haszontalanságát) egyáltalában a német-magyar fordítás vonatkozásában.

M. Rasoul Tayebi

An Unavoidable Error or An Intentional Strategy? Simultaneous Interpreters' Awareness of Omission

Simultaneous interpreting is a cognitively demanding task that requires rapid decision-making under time constraints. Among the various challenges interpreters face, omission – whether intentional or unintentional – plays a crucial role in shaping interpretation quality. Traditionally regarded as an error, omission has been reassessed in recent research as a potential strategic decision aimed at optimizing fluency and comprehension. This study investigates simultaneous interpreters' self-awareness regarding omission, exploring whether omissions occur as conscious strategic choices or as involuntary lapses due to cognitive overload.

Using a structured questionnaire, this study gathered data from 42 professional interpreters with diverse language combinations and experience levels. The results indicate that omission is a common phenomenon in simultaneous interpreting, with the majority of interpreters reporting both deliberate and unconscious omissions. While 76% of participants viewed their omissions as intentional condensation rather than errors, many also expressed uncertainty about the impact of omissions on message accuracy. The study further reveals that interpreters employ various strategies to handle challenging speech segments, including replacing specific terms with general alternatives (59%), simplifying complex phrases (55%), and pausing to gather more information (43%). However, omission remains the most frequently reported coping mechanism, particularly when interpreters face high-speed speech, dense information, or unclear articulation.

The findings align with Gile's (1999) Effort Models and Tightrope Hypothesis, suggesting that interpreters operate at the limits of their cognitive capacity, making real-time trade-offs between accuracy and fluency. Additionally, the study supports Pym's (2008) differentiation between high-risk and low-risk omissions, emphasizing the role of contextual awareness in interpreters' decision-making. While experienced interpreters demonstrate a higher degree of self-awareness regarding their omissions, even they struggle with accurately assessing the consequences of their choices.

The research highlights a critical tension in interpreting practice: the need to balance fidelity to the source speech with the necessity of maintaining coherence in the target language. The majority of participants (71%) reported skipping challenging utterances when no immediate equivalent came to mind, while only 24% attempted to reproduce them, even at the cost of missing subsequent information. This suggests that omission often serves as a risk management

Pannon Egyetem

Humántudományi Kar

Germanisztikai és Fordítástudományi Intézet

strategy rather than a failure of competence. However, its effectiveness is not guaranteed, as 43% of interpreters reported that omitting content led to losing track of the speaker's message, while 35% identified producing scrambled output as a direct consequence.

The implications of this study extend to interpreter training and quality assessment. Given that omission is an unavoidable aspect of simultaneous interpreting, interpreter training programs should focus on developing strategic omission skills and enhancing self-monitoring techniques. Furthermore, clients and end-users of interpreting services should be educated about the interpretive process to foster realistic expectations regarding fidelity and fluency.

In conclusion, this study demonstrates that omission in simultaneous interpreting is a multifaceted phenomenon influenced by both cognitive constraints and strategic decision-making. While interpreters often act with awareness and intention, they also navigate significant uncertainties regarding the impact of their omissions. Future research should explore real-time monitoring tools and training interventions to enhance interpreters' ability to manage omissions effectively.

Marádi Krisztina

Tolmácsolás menekültügyi eljárásban

Az előadás keretében a tolmácsolás egy nagyon specifikus válfaját szeretném bemutatni, nevezetesen a menekültügyi eljárásban a kérelmezők meghallgatása során végzett munkát. A kérelmezők gyakran nem rendelkeznek semmiféle személyazonosító okmánnyal, vagy bizonyítékkal történetük alátámasztására. A meghallgatás során ezért a menekültügyi hatóság tisztviselőinek pusztán a kérelmező szóbeli nyilatkozataira és a tolmács megfigyeléseire kell támaszkodniuk és dönteniük az elmondottak valóságtartalmáról. A tolmács így rendkívül fontos és különleges szerepet tölt be, hagyományos nyelvi közvetítői szerepe további feladatokkal egészül ki, mint például a kérelmező testbeszédének megfigyelése, a hazugság jeleinek felismerése céljából, a kérelmező által használt regiszter, szókincs és stílus elemzése annak megállapítására, hogy összhangban van-e az elmondottakkal.

Behon-Görözdí Dóra

Tolmácmegbízások nemzetközi nagyvállalati munkakörnyezetben a nemzeti kultúra és a vállalati kultúra kontextusában – tolmácsinterjúk tükrében

Előadásomban a gépi fordítás által létrehozott célnyelvi szöveg koherenciáját vizsgálom szemiotikai textológiai megközelítésben. Elemzésem alapját egy francia sajtócikk két gépi fordítása képezi. Az elméleti keretben a szövegösszefüggés síkjaira összpontosítok: a

Pannon Egyetem

Humántudományi Kar

Germanisztikai és Fordítástudományi Intézet

konnexitás, a kohézió és a konstringencia fogalmaira. Ezek segítségével meghatározható, hogy a célnyelvi szöveg grammatikai és lexiko-szemantikai szerkezete képes-e közvetíteni a forrásnyelvi szöveg tényállás-összefüggéseit. Ha eltérések mutatkoznak, vizsgálom, hogy azok milyen szövegszinten és milyen hatókörrel jelentkeznek.

Gyimesi Alexandra

Rethinking Translation Assessment: The Potential of Comparative Judgment

Traditional translation assessment has relied on absolute, mostly rubric-based assessment methods, yet these approaches often raise concerns about reliability, validity, and rater consistency. Comparative Judgment (CJ) has emerged as a promising alternative, using human evaluators' natural ability to make relative judgments rather than absolute evaluations. This presentation explores the application of CJ in translation assessment, drawing on recent empirical studies (Han, 2021; Han et al., 2022) that compare CJ with analytic rubric scoring. CJ operates by having evaluators compare pairs of translations and decide which is of higher quality, generating a rank order. According to research findings CJ can produce reliable results, reducing common biases associated with rubric-based assessment. However, some studies imply that differences in source and target language structures may affect the consistency of CJ-based rankings. This presentation aims to discuss the advantages and limitations of integrating CJ into translation assessment.

Szele Bálint

Translation Assessment of Lőrinc Szabó's *Twelfth Night*

Szabó Lőrinc translated *Twelfth Night* in 1954, when a new translation was necessary for a Hungarian Theatre. His translation was immediately used by several theatres in their productions, however, the text was not published and did not undergo any reviewing. Szabó Lőrinc relied on his own experience as a translator to make the theatrical text. The translation was finally published in 2004, and offers itself for extensive analysis: what solutions the translator used, and what there remains to be amended. As the text is not going to be used again in any theatrical production, the approach is merely theoretical.

Pannon Egyetem

Humántudományi Kar

Germanisztikai és Fordítástudományi Intézet

Estélyi-Tala Nóra

Bridging Cognitive Science and Audiovisual Translation: Experimental Methods for Studying Irrealia

As audiovisual translation (AVT) research advances, experimental methodologies from cognitive science open new avenues for understanding how audiences process and retain translated content. This presentation explores how techniques such as EEG, eye-tracking, and behavioral recall tests can be applied to AVT research. A possible application is the study of *irrealia* – fictional world elements common in fantasy narratives – by examining the effects of different translation strategies on processing fluency and memory retention. Insights gained from such approaches can contribute to more effective translation practices, helping professionals optimize strategies for audience engagement and comprehension. By integrating cognitive science with AVT, these methods not only enhance our theoretical understanding but also provide practical benefits for translators and industry professionals working with complex, fictional content.

Pannon Egyetem
University of Pannonia